

Letterenhuis & Erfgoedbibliotheek
Hendrik Conscience

**HET
ECHTE
DING**

Beroemde manuscripten, bijzondere boeken en geheime
documenten van Elsschot, Boon en Lanoye!

Inhoudsopgave

Voor de leraar _____	3
Elsschot, Boon, Lanoye: een workshop voorbereiden _____	6
Opdracht één: Wie is wie? _____	6
Opdracht twee: Wat is dat? _____	7
Opdracht drie: Van wie, oh wie? _____	7
Opdracht vier: Hulp van het net _____	8
Tijd over? _____	8
Fragmenten _____	9
Na de workshop _____	23
Opdracht één: Kies een schrijver of twee! _____	23
Opdracht twee: Welke taal spreekt die man? _____	26
Opdracht drie: synthese - Ik hou van je? _____	28

Voor de leraar

Workshop *Het Echte Ding*

Het Echte Ding laat jongeren op een interactieve manier kennismaken met literair erfgoed en de instellingen die dit bewaren. Met **gerichte opdrachten en opzoekwerk** krijgen scholieren een introductie in **literair-historisch onderzoek**. Dit sluit uitstekend aan bij de lessen **Nederlands in de derde graad secundair onderwijs**. De leerlingen gaan zelf aan de slag met bronnen als boeken, documenten en archiefmateriaal. Zo ontdekken ze alvast dat Google niet alle wijsheid in pacht heeft.

Tijdens de workshop werken de leerlingen in drie groepjes. Elk groepje werkt rond één auteur: **Willem Elsschot, Louis Paul Boon, Tom Lanoye**.

De workshop start in de **Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience** met bronnenmateriaal en het beantwoorden van **duidelijke onderzoeksvragen**. Het programma gaat verder in het **Letterenhuis** waar de leerlingen in contact komen met literair archief. De nadruk ligt hierbij op het **verwerken van de informatie** die het archiefmateriaal bevat.

Het pakket is geschikt voor de **derde graad ASO, KSO en TSO**.

Vorbereiding op school

Het is belangrijk dat de leerlingen op school kennismaken met de auteurs en hun werk, en dat ze alvast in drie groepjes verdeeld worden. Zo zijn de leerlingen goed voorbereid en kunnen ze de auteur kiezen die hen het meest aanspreekt. De strak getimed workshop kan aldus vlot verlopen en de jongeren kunnen de opdrachten beter uitvoeren.

In deze 'voor en na' staan opdrachten waarmee u uw leerlingen de drie auteurs kunt laten ontdekken en waarmee u na de workshop verder kunt werken. De opdrachten zijn uitgewerkt door Rita Vanderheyden, oud-leerkracht Nederlands, die het educatieve team van het Letterenhuis als vrijwilliger ondersteunt.

De tekstfragmenten van de auteurs komen uit:

- Fragment 1: Willem Elsschot, Tsjip (http://www.dbnl.org/tekst/_for003193401_01/_for003193401_01_0160.php)
- Fragment 2: Tom Lanoye, *Kartonnen dozen*
- Fragment 3: L.P. Boon, *De Kapellekensbaan*
- Fragment 4: Willem Elsschot, *Villa des roses*
- Fragment 5: Willem Elsschot, *Het dwaallicht*

- Fragment 6: L.P. Boon, *De atoombom en het mannetje met de bolhoed*
- Fragment 7: Tom Lanoye, *Sprakeloos*
- Fragment 8: L.P. Boon, *Mijn kleine oorlog*

Uiteraard zijn er meer mogelijkheden om uw leerlingen met Elsschot, Boon en Lanoye kennis te laten maken. U kunt hen bijvoorbeeld een YouTube-filmpje over de drie auteurs (groepswork per auteur) laten maken of hen een representatief YouTube-filmpje over elke auteur laten zoeken en er vijf karakteristieken uit laten halen.

Enkele interessante filmpjes:

- Jan Decler over Elsschot:
<http://www.youtube.com/watch?v=FSwOvDvbbsg>
- Kleinzoon Willem Dolphyn op Schoonselhof:
<http://www.youtube.com/watch?v=miVGEq4TjUw>
- Dick Matena over zijn verstripping van Het dwaallicht (28 minuten):
<http://www.youtube.com/watch?v=LoN4nica2mM>
- Dick Matena (4 minuten):
<http://www.youtube.com/watch?v=tQFi5-4Ow6w>
- Cyriel van Tilborgh (voorzitter Willem Elsschot Genootschap):
<http://www.youtube.com/watch?v=frxg3fSAg5Q>
- Gunter Lamoot over Elsschot:
<http://www.youtube.com/watch?v=0aCJwTGO4X8>
- Bart van Loo over Elsschot in vertaling:
<http://www.youtube.com/watch?v=ZzUdnx3XWAI>

Eindtermen

De workshop **Het Echte Ding** is een ideale voorbereiding bij het ontwikkelen van de vaardigheden die nodig zijn voor de **onderzoekskompetentie** die binnen elke pool wordt voorzien. Meer bepaald: het verzamelen, ordenen en bewerken van informatie wordt geoefend.

De volgende **eindtermen en vakoverschrijdende eindtermen** worden nagestreefd:

Eindtermen ASO

- Luisteren _____ 1/3
 - Spreken _____ 7/8/9/10/11
 - Lezen _____ 14/15/16/17/18
 - Literatuur _____ 25/26/27/28
 - Taalbeschouwing _____ 31/32/33
- Vakoverschrijdende eindtermen:
- Stam _____ 1/2/8/9/11/13/14/18/19/25
 - Sociorelationele ET _____ 2/10/11
 - Socioculturele _____ E6/7
 - Leren leren _____ 1/2/3/4/5/10

Suggestie voor een cijfer tijdens de workshop:

Voor de verwerkte informatie (per groep) _____ max 5

Voor de realisatie van het concept en het 'optreden' (per groep) _____ max 5

Voor de persoonlijke inzet _____ +2/+1 /of +0

• **TOTAALCIJFER** _____ 12 max

Bij de voorbereiding wordt alleen een inspanningscijfer gegeven om de motivatie groot te houden. Bij de verwerking achteraf kan een toets in het vooruitzicht worden gesteld of een cijfer voor de afgegeven antwoorden.

Elsschof, Boon & Lanoye

Een workshop voorbereiden

Opdracht één: Wie is wie?

Zet alle gegevens die je onder de tabel vindt in de juiste kolom. Probeer eerst vanuit je 'parate kennis'. Daarna mag je opzoekwerk verrichten in de beschikbare boeken.

ELSSCHOT	BOON	LANOYE
Geboortjaar		
Jaar van overlijden		
Woont/woonde vooral in...		
Genres		
Bekendste werken		
Bekende figuren uit het werk		
Belangrijke thema's		

Gegevens voor opdracht één

1958 – 1882 – 1979 – 1960 – 1912

Aalst – Antwerpen – Kaapstad – Sint-Niklaas

Wie van de drie is Alfons de Ridder?

Villa des roses – Kartonnen dozen – Pieter Daens – Mijn kleine oorlog – Kaas – Sprakeloos – De Kapellekensbaan – Lijmen – Vergeten straat – Het dwaallicht – Het goddelijk monster – En slagerszoon met een brilletje

Roman – gedichten – toneelstukken

Economisch schrijven – postmodern – journalistieke inslag – modernistisch – volkse stijl – Nieuwe Zakelijkheid – belijdenisliteratuur – politiek-maatschappelijk en ideologisch

Katrien de Schrijver – Pit Germaine – Ondine – Laarmans – gij – Grünewald en Louise – Kleine burgerij – arm volk – de Vlaming in het algemeen – zakenwereld

Opdracht twee: Wat is dat?

- Snuffelen in literair werk.
- Lees de fragmenten in de bijlage. Voorzie elk fragment van kort commentaar.
- Duid bv. aan welke jouw voorkeur hebben, welke je moeilijk maar intrigerend vindt en welke je absoluut niet verder zou willen lezen.
- Je mag schrijven op je eigen kopieën.

Opdracht drie: Van wie, oh wie?

- Tracht voor elk van de gelezen fragmenten de auteur aan te duiden.
- Gebruik de letters **E (Elsschot)** **B (Boon)** en **L (Lanoye)**.
- Schrijf kort op waarom je koos voor E of B of L.

Opdracht vier: Hulp van het net

- In duo's mag je 15 minuten aan de computer werken.
- Tracht door te surfen voor elke auteur vijf karakteristieken te vinden.
- Gebruik google, youtube, dbnl-org.

	ELSSCHOT	BOON	LANOYE
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

Tijd over?

Controleer eerst of je antwoorden juist zijn.

Bekijk de **taal** van één fragment per auteur. Duid aan wat je opvalt. Kijk naar woordkeuze, zinsbouw, beeldspraak, stijlfiguren, betekenisvolle citaten: Spreek- of schrijftaal. // *Eenvoudige, moeilijke, vreemde woorden.* // Neologismen, archaïsmen. // *Jongerentaal.* // Geen, weinig, veel adjectieven. // *Dialect, standaardtaal, tussentaal.* // Zijn zinnen rechtlijnig, eenvoudig, ingewikkeld?. // *Enkelvoudig of samengesteld.* // Neven- of onderschikking. // *Geen, weinig, veel inversie.* // Herhalingen. // *Directe, indirecte rede.* // Opsommingen, contrasten. // *Passieve zinnen.* // Uitroepen, intertekstualiteit, sampling. // *Komen bepaalde structuren vaak terug?*

Een lijstje termen om je te helpen:

Formeel of informeel – **Ernstig of luchtig** – Komisch (sarcastisch/ironisch/cynisch) – **Zakelijk of lyrisch, emotioneel** – Geëngageerd of afstandelijk – **Associatief, volgens stream of consciousness** – Dialogisch – **Journalistiek** – Moraliserend of beschouwend – **Barok (bombastisch): met veel omhaal van woorden** – Spreektaalig (oraal): aansluitend bij het gesproken woord – **Impressionistisch** – Zakelijk – **Archaïserend: bewust ouderwetse woorden en wendingen gebruiken** – Parodistisch of parodiërend: een bestaande stijl imiterend

Fragmenten

FRAGMENT 1

Ik heb slecht geslapen want dat kerkelijk huwelijk heeft mij door het hoofd gespoekt. Van Schoonbeke heeft wel beweerd dat op staanden voet met de Jezuïeten klaar te kunnen spelen, maar ik twijfel er aan want die zegt zoo maar wat. Voor ik op hem een beroep doe zal ik zelf hier in de buurt eens probeeren.

Ik vraag bij den bakker waar onze pastoor woont en om acht uur hang ik al aan zijn bel. De meid vindt het vroeg voor een bezoek want mijnheer pastoor zit nog koffie te drinken. Ik geef haar echter een fooi en een knipoog als om een olifant te overtuigen, waarop ze mij gaat aanmelden. Dat is een goed begin. Even later word ik ontvangen door een man die er nog jong uitziet en die vraagt wat ik verlang. Vooruit, Laarmans. Met de deur in huis. Er op of er onder. 't Is voor je eigen kind.

Ik zeg hem dan brutaal weg dat mijn dochter dezen avond naar Polen vertrekt en vandaag nog door hem gedoopt en getrouwd zou moeten worden.

Ik zie dadelijk dat hij niet schrikt. Hij kijkt mij aan en vraagt of zij de christelijke lering kent.

- De heele catechismus?

- Neen, zegt hij, de groote waarheden.

- Van één God, van de Drieëenheid, van de Menschwording van Christus en zoo?

- Juist.

Ik zeg dat ik haar die dadelijk leeren zal, waarop hij in een dagboek kijkt.

- Over een uur doopen, om zes uur biechten en om zeven uur trouwen. Voor het trouwen ieder met een getuige komen. Voor 't doopen heeft zij niemand noodig als zij goed vindt dat de koster peter is.

Daar hij een zieke moet gaan bezoeken vraagt hij verontschuldigd of hij mij nog met iets van dienst kan zijn. Dat vroeg die brave burgemeester ook toen wij hem bij 't kaartspel verrasten.

Ik informeer of hij soms geen catechismus te leen heeft die ik vanavond zal terugbrengen.

Hij zoekt in een lade en stelt mij een boekje ter hand.

- Om mede te nemen naar Polen, zegt hij. Ik geef haar die cadeau.

Maar leer haar vandaag niet te veel in eens of zij is straks alles vergeten.

Als de meid mij uitlaat moet ik mijzelf geweld aan doen om met haar in de gang geen flikker te slaan.

Adele staat in de keuken aardappelen te schillen. Zij heeft ook Bennek

aan 't werk gezet want ik zie dat die met een emmer naar boven trekt. Ik zeg haar dat zij over een half uur gedoopt wordt, dat zij dus maar net de tijd heeft om zich wat op te kleeden en stel haar die catechismus ter hand.

- Een cadeau van je pastoor om mee te nemen naar Polen. Die moet je tegen zes uur uit het hoofd kennen, want dan word je de biecht afgenomen.

Zij droogt hare handen af alvorens het boekje open te slaan, werpt een vluchtigen blik op den stekeligen inhoud en kijkt mij pessimistisch aan.

Ik stel haar nu gerust en zeg dat zij moet opschieten. Zij schilt ijverig door en gaat zich dan haastig kleeden. Even later komt zij de trap afgestormd, vraagt waar de pastoor woont en vliegt de deur uit.

Een half uur nadien keert zij gedoopt terug. Een schuchterheid belet mij haar te vragen hoe 't gegaan is en ik zeg haar nu wat zij vooral tegen zes uur kennen moet. Om te beginnen dat er maar één God is.

- Is er werkelijk een God, pa? vraagt zij.

Is dat nu een vraag om tot je vader te richten als je zelf twee en twintig bent? En zij stelt die zoo eenvoudig als vroeg zij of Litauen een republiek is. Als zij waarlijk denkt dat ik haar bescheid geven kan dan is dat een blijk van overdreven waardeering.

Of er een God is. Een vraag waar ik tegen op zie als tegen den Himalaya. Al die jaren heb ik mijn afgrond kuisch bedekt gehouden en ik zal hem op dezen dag zeker niet ontblooten. Ik zeg haar dus maar dat ik hoop van wel, maar dat een klerk zooals ik dat niet kan uitmaken. Dan spreek ik gauw over de drie Goddelijke Personen, omdat ik die toch al iets minder plechtig vind dan dat dreigend enkelvoud, maar daar snapt zij niets van. En daar ik zelf die rolverdeling niet begrijp, kan ik haar tot mijn spijt geen opheldering geven.

Ik daal nu ineens af tot bij Adam en Eva met hun appel en eerlijk gezegd ben ik blij dat ik beneden ben. In 't Paradijs kan ik een beetje op adem komen. Van onzen stamvader had zij al gehoord, zeker op school, maar van de erfzonde staat zij toch paf.

- Als ik nu eens een moordenaar was, dan zou jij mijn zonde erven, want je leven lang zou je met vingers gewezen worden als had je de helft van die moord gepleegd, is 't waar of niet?

Ja, dat begrijpt zij. Maar nu moet ik de Menschwording van Christus ontsluiëren en dat zal een harde noot zijn.

- Welnu, Adam en Eva's gruwelijke bruidschat kleefde alle menschen aan en niemand minder dan God zelf zat hen op de hielen en wees hen met den vinger. Tot God inzag dat het voor ons geen leven meer was en ons zijn zoon gezonden heeft om ons vrij te koopen door zijn lijden. In plaats van hem uit klei te maken en leven in te blazen, zooals hij met Adam gedaan had, gaf God er de voorkeur aan hem te doen geboren worden uit een reine vrouw, dus uit een die vrijstelling van de erfzonde had en onbelast was. Daartoe zond God de Heilige Geest die Maria bevruchtte. Begrepen?

Zij vraagt of zoo iets mogelijk is en spreekt van Leda en de zwaan. Maar ik doe haar opmerken dat het die zwaan ernst was, terwijl hier een geestelijke bevruchting leven verwekt heeft.

De leer en het lijden van Christus volgt zij met vervoering en zij schaart zich geestdriftig onder zijn banier en onder die van zijn moeder.

De Joden mogen van geluk spreken dat zij op 't oogenblik met haar niet af te rekenen hebben.

- Drie dagen na zijn dood is hij teruggekeerd tot zijn Vader, dus opgestegen ten Hemel, want toen men zijn graf binnentrad was het ledig. Niets. Niemand. Begrepen?

Neen, dat begrijpt zij niet, al staan er verticale rimpels in haar voorhoofd van 't geweld dat zij bij 't denken doet. Maar met of zonder rimpels, het moet er globaal in, als een purgatie.

- Dat begrijpen is trouwens bijzaak, troost ik haar, want het gaat hier om een dogma. Onze pastoor neemt je immers geen examen in de wiskunde af? Je krijgt niets te bewijzen. Als je maar weet dat het er staat. En kan je 't gelooven, vooruit dan maar.

Zij kijkt mij aan met stijgende verstomming maar ik streep toch gauw nog een en ander aan over Hel, Hemel en Vagevuur, de Onsterfelijkheid der Ziel, de Akte van Geloof, de Tien Geboden Gods, het Vader Ons en het Wees Gegroet, zonder haar tijd te gunnen mij nog meer vragen te stellen. Daarop laat ik haar alleen in 't dichtste van dat braambosch en nu moet zij maar zien hoe zij er zich doorheen slaat. Want als het met die pastoor niet gaat dan moet zij 't nooit meer probeeren.

Om half zeven komt zij thuis na schitterend gebiecht te hebben en even later is mijn broer daar om getuige te zijn voor den bruidegom.

Hij wil zijn fiets medenemen om van de kerk direct op ziekentournee te gaan. Maar ik doe hem opmerken dat wij met een bruid komen, die nog zoo goed als niets van de christelijke leering afweet en ik vind het niet raadzaam daar bovendien nog met een fiets te komen aanzetten.

De pastoor is gereed. Hij kent haar al, want hij klopt haar hartelijk op den schouder en brengt ons dadelijk door een achterpoort in de donkere, holle kerk, waar vier stoelen voor het altaar op een rij staan. De koster steekt een paar kaarsen aan, nauwelijks genoeg om elkaar te zien zitten, plaatst Adele en Bennek in 't midden,

FRAGMENT 2

DIT IS HET VERHAAL VAN EEN BANALE LIEFDE EN HAAR VERTERENDE KRACHT. Zij overviel mij aan het begin van de jaren zeventig in het onooglijke provincienest P. Zij had als voorwerp: hij die ik pas sinds drie jaar een alledaagse knul kan noemen, maar die ik daarvoor jarenlang in het diepste geheim benoemde met alle namen die de wereld ooit verzonnen heeft voor alles wat onbereikbaar is en fel betracht, wat uitdaagt en verscheurt, schoon is en halfzacht. Zijn ware naam was Z.

Ik ontmoette hem voor het eerst op de leeftijd van tien jaar. Dat weet ik nog precies, omdat onze ontmoeting plaatsvond op een reis georganiseerd door het ziekenfonds. Niet dat Z. en ik ongeneeslijk ziek waren, of zelfs maar een beetje tuberculeus. Het betrof een reis die voor een bespottelijk laag bedrag werd aangeboden aan alle tienjarige kinderen van alle tegen verminking en krankheid verzekerde ouders. Officieel omdat het fonds hoopte dat deze kinderen zouden opgroeien

in voorspoed en blakende gezondheid. In werkelijkheid omdat het fonds, genaamd de Christelijke Mutualiteiten, in een concurrentieslag verwickeld was met dat andere fonds, het goddeloze de Socialistische Mutualiteiten. Dit poogde leden te werven door ze niet alleen levenslang goedkope rolstoelen, tandprothesen en brilmonturen in het vooruitzicht te stellen, maar door daarbovenop nagenoeg gratis reizen te beloven voor hun kinderen. Als tegenzet hadden de Christelijke Mutualiteiten dan maar precies hetzelfde bedacht. Het kan natuurlijk ook andersom zijn gegaan. Dat de christelijken de goddelozen voor waren geweest, en dat deze laatsten het christelijke wervingsplan hadden moeten overnemen. De bronnen hierover spreken elkaar tegen. Maar hoe het ook gegaan is, de gevolgen bleven dezelfde: op de leeftijd van tien jaar ontmoette ik Z. voor het eerst, niet in P., maar in het zuiden van België, mijn vaderland.

FRAGMENT 3

...dat het boek is over de kinderjaren van ondineke, die geboren werd in tjaar 1800-en-zoveel... en die verliefd werd op meneer achilles derenancourt, directeur van de garefabriek de filature, maar die op het laatste van het boek trouwen zal met het zielige oscarke... over haar broer va-leer-traleer, met zijn monsterhoofd dat van hier naar daar door het leven waggelt, en over meneerke brys die zonder dat hij het wist een der 1ste socialisten was... over haar vader vapeur, die met zijn goddeloze machine de wereld redden wou, en over al wat mij toevallig niet te binnen schiet, maar dat in zijn grote lijnen de moeizame opgang van het socialisme wil tekenen, en de ondergang van de burgerij die 2 oorlogen op haar kop kreeg en ineenstuikte. Maar daartussen en daarnaast is het ook een boek dat zich veel later afspeelt, in onze moderne dag van vandaag: terwijl ondineke leeft in tjaar 1800-en-zoveel, leven mossieu colson van tminnesterie, johan janssens de dagbladschrijver, tippetotje de schilderes, mtr. mots en pr. dr. spothuizen - en gijzelf, boontje - ten huidigen dage, op zoek naar de waarden die waarlijk tellen, op zoek naar iets dat de neergang van het socialisme tegenhouden kan. Maar... de hemel beware er ons voor moest het niet méér zijn dan dat: het is een plas, een zee, een chaos: het is het boek van al wat er op de kapellekensbaan te horen en te zien viel, van tjaar 1800-en-zoveel tot op deze dag.

OVER ALLES EEN GROOT KRUIS

Ge ziet van uit uw open zolderraam hoe het niemandsbos in het rood wordt geveerd door de zakkende zon, en hoort hoe het droefgeestig schaap van mossieu colson van tminnesterie nog een laatste keer blaas vooraleer het achter de knarsende staldeur verdwijnt: en dan schuift ge uw pampierderij opzij en stapt de trappen af, juist als de kantieke schoolmeester de deur openduwet en samen met zijn schone vrouw lucette een beetje van die late rode zon binnenlaat. En al kantiek schoolmeesterechtig met het hoofd schuddend hoort ge hem zeggen: naar het mij toeschijnt hebt ge daar boven op uw

zolder over uw papieren gebogen gehangen om over onze wereld-van-vandaag te schrijven, en ik die al zoveel boeken mis-verstaan heb, weet dat al wat er te zeggen valt reeds gezegd is geweest, ik spreek nog alleens niet van de prediker, van de faustmaker of de waanzinnige hamletspeler... neen onderbreek mij niet, want ik heb dat niet graag, maar zult gij daar op uw zolder groter wijsheid vergaren dan laotse, of kunt gij surrealistisch-erotisch-debieler doen dan het de zangen van maldoror zijn? zult gij de menselijke diepten en hoogten dieper en hoger doorpeilen dan in de demonen van de gebroeders karamazof, zult gij de tijd buiten tijd en ruimte razender achternajagen dan proust, of zult gij het leven binnen tijd en ruimte hardnekkiger geselen dan in de voyage au bout de la nuit? weet gij de ontspoorde mens-in-een-scheve-maatschappij beter in zijn juiste verhouding van levend en denkend dier te plaatsen dan de minnaar van lady chatterley? weet gij nuchterder dan lenin, naturalistischer dan zola, beeldsprakeriger dan de bijbel met de woorden om te springen? is het u mogelijk plechtstatiger en onfeilbaarder te zijn dan de paus van rome, sprookjesachtig onzedelijker dan duizend-en-1-nacht, hemelser dan de navolging-van-christus, sluer en fijngeestiger dan de reinaert van willem-die-madoc-maakte, tragi-boerser dan de isengrinus van nivardus? en kunt gij moderner ongelovig-schurftiger zijn dan de tropic-of-capricorn?, of romantisch-miserabilistischer dan de-voorstad-groeit?

En als ge de kantieke schoolmeester hoort zwijgen en zijn lippen ziet opeenpersen antwoordt ge: het is mogelijk dat het onmogelijk is om iets nieuwer en juister te zeggen, maar over al het geschrevene daalt het stof der tijden neer, en ik peins daarom dat het goed is als er om de 10 jaar een andere een kruis trekt over al die oude dingen, en de wereld-van-vandaag opnieuw uitspreekt met andere woorden.

FRAGMENT 4

En tegenover dat alles viel sedert vier maanden geen andere aanwinst te boeken dan die van Mrs. Wimhurst. Een bagatel, want reeds na twee dagen hadden zij de Villa weer verlaten. Later, toen haar nieuwe zaak was opgezet, vertelde madame Brulot nog gaarne hoe zij aan het drietal gekomen was. Zij had namelijk in de krant een advertentie gelezen die uitging van een Amerikaanse dame, welke ter kennis bracht van wie het weten wilde, dat zij van plan was met haar tweejarig zoontje en een kindermid zes maanden in Parijs te komen doorbrengen en dat zij kamers zocht in een „net” familiepension. Madame Brulot die in de verste verte niet vermoedde dat haar Villa de vereiste graad van netheid niet ten volle bezat, verzocht Grünewald, van wie verteld werd dat hij Engels kende, een brief te schrijven aan het Londens adres dat opgegeven werd. Grünewald stelde dus, met de hulp van een echte Engelsman die op zijn kantoor werkte, een pracht van een brief op, die met liefde werd dichtgemaakt en op de post gedaan en een paar dagen later kwam er een telegram: „Arriving tonight ten o'clock, préparé rooms, Wimhurst.” Van louter blijdschap gaf madame Brulot de jongen een dubbele fooi en zij verzocht Grünewald

die avond thuis te blijven om als tolk op te treden. Zo werd dan mevrouw Wimhurst in de feestzaal opgewacht door Richard, door mevrouw Brulot en door de heer Brulot, die zijn zwarte muts ophad en een jas droeg waarop nog haar van Chico zat. Om half elf hield voor de deur een rijtuig stil en de Amerikaanse trad binnen. De jonge Wimhurst sliep en werd door de meid gedragen. Mama Wimhurst was een slanke verschijning en voor zo ver men in de slecht verlichte gang onderscheiden kon, droeg zij een keurig reispak. Richard schatte haar op acht en twintig. Toen zij over de drempel stapte scheen zij een ogenblik te aarzelen of zij wel verder gaan zou. Zij nam haar face a main en bekeek beurtelings mijnheer Brulot, madame Brulot en de muren der vestibule. Maar vooral de oude notaris scheen haar te interesseren. „Villa des Roses?” vroeg zij. „Tot uw dienst, mevrouw,” zei Brulot, ja knikkend en tevens een joviaal gebaar makend dat betekenen moest, „u bent hier als kind in huis.” Grünewald hielp de koffers van het rijtuig nemen. Madame Brulot stak een kaars op en geleidde mevrouw Wimhurst naar haar kamer, langs dezelfde draaitrap die betreden werd door madame Gendron, door mejuffrouw de Kerros en door de heer Knidelius. Naar gelang men vorderde scheen de verbazing der Amerikaanse te stijgen. Boven gekomen plaatste madame Brulot de kaars op de wastafel, duwde op het bed zó dat de veerkrachtigheid van de springmatras op het voordeligst uitkwam en sloeg de dekens open om te tonen dat de lakens blank waren en dat er niemand in geslapen had. In de aangrenzende kamer klonk de schorre stem van mejuffrouw de Kerros, die blijkbaar goed gehumeurd was en een lied zong, op tafel trommelend bij wijze van accompagnement omdat zij boven geen piano had. „Is this my room?” vroeg mevrouw Wimhurst, haar face a main weder opnemend. „Zij vraagt of dat haar kamer is,” vertaalde Grünewald die met een zwaar valies kwam aansjouwen. „Room ?” antwoordde madame Brulot. „Yes. Helemaal voor u en de baby. Meisje afzonderlijke kamer.” „Oh, I see,” zei de Amerikaanse. Toen verzocht zij Richard aan madame Brulot te vragen of zij en de meid nog iets te eten konden krijgen. Het antwoord luidde dat er in de feestzaal wat klaar stond en of zij maar naar beneden wilde komen. Baby, die door bleef slapen, werd in bed gelegd. Het souper verliep zwijgend en nadat de honger van mevrouw Wimhurst en haar meid gestild was, gingen zij slapen. Toen zij weer boven waren vroeg Grünewald aan de mooie Amerikaanse, of hij haar nog met een of ander van dienst kon zijn. Deze zei dat zij zich nu verder wel zelf helpen zou en reikte hem een tweefrankstuk toe, als fooi voor het bovenbrengen van het valies en het lossen der koffers. Richard weigerde beleefd het geld en legde haar uit dat hij geen bediende was, maar een kostganger, net als zij zelf. Mevrouw Wimhurst moest er om lachen en nu pas keek zij hem voor het eerst aandachtig aan. Alles wel beschouwd was Richard een knappe jongen. „Luister even, mijnheer,” sprak zij, „u begrijpt dat ik in dit huis niet

blijven kan. Er heeft hier een misverstand plaats gehad. Zoudt u mij morgen willen helpen de vrouw van beneden te bedanken voor de genomen moeite en haar tevens verzoeken mijn rekening te willen opmaken ?”

„Zeker mevrouw,” zei Richard, „heel gaarne. Toen u binnen kwam zag ik dadelijk dat de Villa geen geschikte plaats voor u was.”

Hij legde haar nu de geschiedenis van de brief uit, zonder gewag te maken van de Engelsman die hem verbeterd had. Ten slotte gaf hij haar de raad nog een paar dagen te blijven, dan kon ze rustig naar een pension uitkijken, dat met haar stand overeenkwam.

FRAGMENT 5

Een ellendige Novemberavond, met een motregen die de dappersten van de straat veegt. En mijn stamkroeg ligt, helaas, te ver in 't Westen om op te tornen tegen dat kille gordijn. Voor het eerst sedert zeer lang, want de jaren vlieden, zal ik ditmaal naar huis gaan, waar mijn ontijdige intrede beschouwd zal worden als een stap op de weg die tot inkeer leidt. Alle begin is moeilijk en beter laat dan nooit, zal mijn vrouw zeggen. Maar eerst nog een krant voor vanavond bij 't vuur, want als ik niet lees werkt mijn zwijgen verkillend op mijn huisgenoten. Och, ik begrijp best dat niets zo drukkend is als de aanwezigheid van een die voor zich uit zit te staren alsof hij alleen was, die nooit een grap vertelt noch iemand op de schouder slaat om hem moed te geven in zijn kwade dagen, die nooit vraagt hoe gaat het, of ben je gelukkig. Hier heb ik mijn winkeltje, dat ik al jaren bezoek en waar ik de oude juffrouw voor de tienduizendste maal zal horen zeggen wat zij van het weder denkt. Ja, geef ik toe, regen. Motregen, preciseert zij. Ja, eigenlijk motregen. Want ik zou die stalagmiet, waarvan ik de langzame vorming van naderbij gevolgd heb, voor geen geld ter wereld durven tegenspreken.

„Kijk, drie rijstkakkers.” En met die hangende snijtand, die niet vallen wil, wijst zij naar de straat.

Waarachtig, als ik buiten kom en mijn kraag opzet voor een drafje naar de tram toe, wordt mijn aanloop gehinderd door drie zwartjes die mij de weg versperren. Bemanning van een Indiëvaarder, zoals men ze hier meer ziet drentelen. Ogen als gazellen, lang, gitzwart haar, een katoenen pak dat mij huiveren doet en een zwart staatsiejasje als voor een feestelijke gelegenheid. Een heeft een mutsje op, is iets groter dan zijn maats en schijnt de leider van 't gezelschap te zijn. Eerlijk gezegd is er voor mij niet veel aan, want wij zijn die schilderachtige zwervers hier gewend. Alles schon da gewesen. En ik wil immers naar huis, al is ook daar niets dat mij roept.

„Sir,” zegt de aanvoerder met strelende blik en lokkende glimlach. Meteen stopt hij mij een stukje karton in de hand, wijst met zijn fijne sigarillovinger en vraagt „where ?”

Wil men niet ingescheept worden, dan is het aangewezen, in een dergelijk geval, beleefd „neem mij niet kwalijk” te zeggen, even te glimlachen en meteen door te lopen als een die haast heeft, want de ware gentleman moet in de eerste plaats de kunst verstaan het vee

ongedwongen op afstand te houden. Ik weet dat al een hele tijd, maar ben zeker te oud om mij nog aan te passen aan die nieuwe, zakelijke stijl, want ik neem het ding zo lijdzaam in ontvangst als de eerste de beste suffer doen zou. De zwartjes staan naast mij en wachten.

Bij nadere inspectie blijkt het iets als de bodem van een cigaretten-doozje te zijn. Er is met potlood een hobbelige tekst ingegrift waaruit ik, zo op 't eerste zicht, onmogelijk wijs kan worden. Dan maar even bij de winkelruit, waar het lichter is. En na een laatste inspanning ontcijfer ik het raadsel: Maria van Dam, Kloosterstraat, 15.

Mijn krantenvrouw, die likkebaardt, maakt haar deur open en stelt haar kanselarij tot mijn beschikking.

„Kom binnen, Mijnheer Verbruggen, hier ziet u beter. En wat vragen zij?”

Zij neemt mij al dertig jaar voor een ander en nu is het de moeite niet meer waard haar nog te zeggen dat ik Laarmans heet. Als de dag zal gekomen zijn dat ik geen kranten meer koop, laat haar dan gerust een traan plengen op Verbruggen.

„Where is it, Sir?” vraagt de zachte stem ten tweeden male.

Verduiveld, zo eenvoudig is dat niet. Hoe moet ik die zwarte broeder aan 't verstand brengen waar de Kloosterstraat precies gelegen is. Ik behoorde wel een plannetje te tekenen, maar onze geometrische lijnen zouden voor hen misschien generlei betekenis hebben. Dus zal ik proberen het gauw even uit te leggen.

„This way. Derde rechts, tweede links, eerste rechts en dan een straat... een straat...” Hoe zegt men in 's hemelsnaam schuin in 't Engels? Want die laatste straat, die het doen moet, loopt zo min rechte als links. En het is bovendien een geniepige straat met bochten in, „En dan niet rechts, niet links,” hervat ik, „maar een straat...”

En ik begin zo geweldig te betogen, dat voorbijgangers de regen trotseren en weldra een kring vormen die ons met belangstelling gadeslaat. Kort maken, want ik sta hier als een impresario, met mijn krantenvrouw in de rug. „Look here.” En vooroverbuigend maak ik met mijn voorarm een golvende beweging, waarop de toeschouwers naar de grond kijken alsof ik daar iets te grabbel had gegooid. „Do you understand?” Want, als zij het niet verstaan, kan ik het niet helpen.

„Yes, sir, thank you,” verzekert mijn prachtig zwartje met een sierlijke buiging, terwijl zijn twee makkers mijn gezicht ontcijferen, speurend naar de oprechtheid van mijn bedoelingen. Een zegt iets in een zeer vreemde taal, de aanvoerder zegt iets terug en ik zie dat de indruk gunstig is. Zó gunstig, dat de man met de muts even in zijn jasje scharrelt en mij een doos cigaretten aanreikt, een van 't zelfde model als het visitekaartje met de Mariaboodschap. Waarlijk, een fooi ontbrak er nog aan.

„For you, Sir,” zegt hij.

Ik weiger zijn gift hartstochtelijk, maar voel mij ten zeerste geveleid omdat zij mij onder zoveel medeburgers hebben uitgekozen om bij te dragen tot de vleeswording van hun droom.

„'t Is zonde,” meent een slagersjongen, „geef het mij dan.”

Waar hij vandaan komt, weet ik niet, maar plotseling duikt een ruige kerel op, met een ingedeukte neus en een schunnige pet, die zonder plichtplegingen mijn donkere vriend bij de arm beetpakt en een

paar stappen meesleurt in een richting waarin de Kloosterstraat van zijn verlangen zeker niet ligt. Het is iemand van de havenkant waar zelfs die brutale slagersjongen instinctief ruim baan voor maakt. Een waardig exemplaar van het herenvolk dat wij blanken immers zijn. Ali Khan, want zo heb ik mijn uitheemse makker innerlijk gedoopt, maakt zich vriendelijk los uit de oneerbiedige greep en kijkt mij ondervragend aan, terwijl zijn twee vrienden hun flikkerende zoeklichten op Ali richten.

Er is geen ontkomen meer aan. Ik moet die bosduivel te lijf of mijn zwartjes zijn verloren.

„U schijnt de stad niet goed te kennen? De Kloosterstraat ligt immers die kant niet uit, kameraad?” waag ik zo behoedzaam mogelijk om die sinjeur vooral niet te brusqueren.

„Kameraad van wie?” broemt hij. „Kloosterstraat, Kloosterstraat.

En dat stuk karton dat zij iedereen voorschotelen maar dat niemand lezen kan. Allemaal larie. Is dat nu weer om in rond te lopen, zoals zij gekleed zijn? Ik neem ze mee naar de Jolly Joker in de Zakstraat, waar goedkope meisjes zitten met zulke tietten.”

Hij brengt zijn harige poten voor zijn borst, opent de vingers tot klauwen en geeft het volume aan.

„Come on,” klinkt zijn striemende stem. „It is time to go.” En vooroverbuigend voegt hij mij toe dat hij, en geen ander, deze drie klanten heeft opgepikt.

Wat moet ik doen? Mijn jongens uitleveren of verder medewerken opdat hun collectieve hoop in vervulling zou gaan. En zij snakken niet naar de Zakstraat maar wel naar Maria Van Dam, dat lijdt geen twijfel.

...

FRAGMENT 6

2e deel

BOEM — afweergeschut ergens aan den rand van een vlakte — vlakte omrand, met struikgewas — maan — dalende loop — kruitdamp — zoeklichten — ZOEKLICHT wordt LICHTSTRAAL in het café-cabaret, schijnend over het dansende negerinnetje — er parelt zweet aan haar schouders — langzaam daalt een zweetdruppel over de linkerborst — camera blijft zweetdruppel volgen — hand die zweet van voorhoofd wegvaagt — zweetdruppel valt op draaiende gramfoonplaat — de dans van het negermeisje wordt razender — maar haar oogen onrustiger — razende voeten — onrustige oogen — draaiende plaat met zweetdruppel — camera draait weg door de zaal heen: onder een tafeltje, de onrustige voeten van den bierdrinker — de onrustige voeten van de dame — angstige oogen van het NEGERMEISJE — angstige oogen van den BIERDRINKER — angstige oogen van de DAME — HET MANNETJE MET DEN BOLHOED — bolhoed met beide handen tegen de borst klemmend — staat onder aan het podium en kijkt naar het negermeisje op — camera ziet van het mannetje naar het negermeisje op — camera kijkt van het negermeisje op het mannetje neer — het mannetje zegt nog steeds glimlachend: alles berust op een misverstand — maar tevens hooren wij luider de stem: nadere

bijzonderheden over de atoombom. Zoals men weet werd de eerste atoombom in den vorigen oorlog te Japan gebruikt. Hirosjima... — JAPANSCH BEELD: vuurberg, bloeiende kerselaar, twee Japansche vrouwtjes met parasol — camera wijkt achterwaarts, het beeld verkleint en is deel van behangpapier — schuin-opgaande vuurbergen en bloeiende kerselaars en telkens twee Japansche vrouwtjes met parasol — het is een doodgewone binnenhuiskamer — man met plat tegen het hoofd gekamde natte haren, ligt in wijmen zetel en is in slaap gevallen met een dagblad op de knieën — titel van het dagblad: l'Humanité — naast hem, op tafeltje, een aschbak met eindje sigaret dat nog rechtstaat en zoo uitgedoofd is geweest — camera gaat van aschbak naar radio met brandend lampje — de stem: doof de lichten, ga in de kelders, neem water en natte doeken mee — vrouw van den man in den zetel, die tegen kinderen in den vloer de hand opsteekt en driftige gebaren maakt — camera naar de kinderen die naakt in een zinken badkuip staan — het jongetje blijft er in rechtstaan — het meisje zet zich juist neer in het water — camera van in den vloer naar de vrouw — maakt gebaar dat zij kletsen zal uitdeelen — haalt mannetje uit de zinken kuip en begint hem driftig af te drogen — zittend meisje dat linkervoet uit het water steekt en met de hand aan de teenen komt — de stem zegt: atoombom — allen kijken naar de radio — de vrouw gilt, en terwijl zij het mannetje tegen zich aandrukt, grijpt zij met den vrijen arm ook het meisje uit de kuip — beeld van de naakte kinderen tegen de moeder — water loopt van het meisje af en vormt klein plasje op den vloer — de man snelt naar het venster en kijkt in de straat — gordijn wappert lichtjes in het open raam — uit het venster buigende man trekt met de rechterhand de kraag van zijn jas dichter rond den hals — camera van in het venster naar DE STRAAT — zenuwachtige menigte met drukke gebaren — mannetje met den bolhoed dat de handen uitspreidt en het hoofd schudt.

3e deel

BOEM — afweergeschut dat heen en weer schudt in juist eender rythme van het mannetje zijn schuddend hoofd — BOEM — hand die watercloset opentrekt — man die zijn broekband vaststrikt en door een gang naar een deur loopt — emaille-plaat op de deur: alleen toegankelijk voor het personeel — deur gaat open, lawaai van machines — zetterij van een dagblad — overspannen zenuwachtige drukte — gebogen gestalten die koortsig het zetsel op den steen bijeenbrengen — de stem: vliegtuigen hebben de stad reeds als doel-perispheer — verre geronk van vliegtuigen — gestalten heffen luisterend het hoofd ratelen der machines valt stil — vingers grijpen letters en vormen het omgekeerde woord: MOBMOOTA — eerst inkt-rol er over, daarna papier — het papier wordt er met een hoek afgehaald, er staat op gedrukt: ATOOMBOM — hand slaat papier en zetsel weg — geronk wordt heviger — dubbel beeld van de volledig-stille zetterij waar vliegers dwars doorheen scheren — journalisten die binnendraven met teksten: atoombom — mannetje met bolhoed tusschen hen in zeer doodgewoon alsof hij tot het milieu behoort — hij draagt tekst: misverstand — stroom van brakende rotatief: atoombom atoombom atoombom — mannetje met bolhoed die er vóór staat,

trappelend en met de handen schermend, zeer driftig sprekend — open en toe gaande mond MAAR ZONDER GELUID — in zijn driftig-zwaaiende hand de tekst: misverstand — zijn tekst wordt

4e deel

SCHOUWBURGPROGRAMMA:

Het mannetje met den bolhoed — M. MISVERSTAND

Hamlet — A. ATOOMBOM

— iemand heeft schouwburgprogramma in handen — rolt het op, maakt er een bootje van — camera van in den zetel naar het tooneel — men ziet de verre gestalten van Hamlet, den koning, Polonius — men hoort echter hun stemmen niet — integendeel hoort men een hevig gemompel in de zaal — camera gaat snel zaal rond en blijft op het balkon — gerucht wordt heviger, want men spreekt er verward en hard-op — een deur met rood licht: nooduitgang — ieder een kijkt met gespannen aandacht naar de openslaande nooddeur — het is het mannetje met den bolhoed dat er doorheen komt — hij kijkt verbolgen naar het volk dat hem aangaapt — hij draait het hoedje tusschen de vingers, begint zich uiterst rechts door twee rijen zittende toeschouwers heen te wringen, en zet zich uiterst links op den eenigen leegen stoel — klapt het zitvlak neer, legt het bolhoedje op de knieën en kijkt star naar het tooneel, alsof hij

FRAGMENT 7

Op een goeie dag lag Dikke Liza in haar keukentje definitief voorover op haar smerig balatum, plat op haar gezicht, geveld door een hartinfarct en gestikt in haar braaksel. Haar man, minnaar of kamenier was toen al uit beeld verdwenen — verhuisd of zelf gestorven. Opluchting of leedvermaak viel een verdieping lager niet te noteren. Paniek des te meer. Aan wie zou nu de huur betaald moeten worden? Na welke dreigementen en sneren? Liza's bezit, voorheen a titre personnel, zou een klein dozijn erfgenamen ten deel vallen. Wat waren hun plannen? Hadden ze die wel? Een van de erfgenamen was Lucienneke, door ieder kind in de wijk Onze Mongool genoemd, of ook wel Zot Lucienneke, in beide gevallen tot haar eigen groot jolijt, want ze was graag populair bij het jonge volkje. Ze had het bolle hoofd en de brede schouders van haar Tante Liza, maar ze was slechts half zo hoog. Een prille twintiger met het syndroom van Down. Als je het haar vroeg, trok ze giechelend haar rok over haar hoofd en mocht je haar onderbroek zien, die geleek op de sportbroek van een turner, maar dan in groezelig wit en met onder aan de pijpjes een soortement grove kant. Haar roze dijen en knieën waren steviger dan die van een voetballer. Op haar neus droeg ze een bril waarvan de glazen haar ogen in omvang verdubbelden. Om haar mond, waaruit de tong constant tevoorschijn lodderde, speelde een bestendige glimlach die je deed betwijfelen of ze, ongeacht dat syndroom van haar, wel familie kón zijn van Liza. Als je Lucienneke vroeg wat ze later wilde worden, antwoordde ze:

‘Canada.’ Als je vroeg welk weer ze verkoos, antwoordde ze: ‘Canada.’ Welk ijsje? Welk spelletje? Welk lief? ‘Canada.’ Ze was achtergelaten door Liza’s nicht, die met haar twee andere kinderen en haar vent was geëmigreerd naar het beloofde land met die naam, dat een warm welkom bereidde voor alle harde werkers en hun nazaten, op voorwaarde dat ze genetisch niets mankeerden.

Lucienneke had een tijdje ingewoond bij haar tante Liza, als hulpje in de huishouding, in ruil voor een maandelijkse toelage. Trans-Atlantisch overgemaakt schuldgevoel. Veel meer dan het natte wasgoed in de centrifuge stoppen kon je Lucienneke niet toevertrouwen. En dan moest je haar nog in de gaten houden, of ze tilde het deksel al op nog voor het tollende wasgoed tot stilstand was gekomen. Eén keer was ze bijna een arm kwijt, omdat ze naar een van haar onderbroeken greep terwijl ze het apparaat niet eens had afgezet.

Een andere keer vergiste ze zich bij het afwassen en goot ze geen detergent in het sop maar soude caustique, dat Liza gebruikte om afvoerbuisen en wc’s te ontstoppen. Toen de vergissing aan het licht kwam, was Luciennekes vel al aangevreten tot boven haar ellebogen. Haar handen zagen eruit als rauw vlees. Haar uitvergrote ogen traanden, maar haar glimlach bleef, ook toen ze een uitbrander kreeg, die ze trouw en trots beantwoordde met ‘Canada’.

Het werd geen Canada, het werd een gesticht. Goedkoop genoeg om nog wat over te houden van de maandelijkse toelage van overzee. Het leverde Lucienneke wel een vermelding op in Liza’s testament. Zo zet men schuldgevoelens om in Europa.

Een grotere erfgenaam, de zoon van Liza, heette in de volksmond Elvis. Zingen kon hij niet, maar hij had bakkebaarden en een hang naar Mustangs en oude Mercedessen. Hij kon ze niet betalen, maar dat belette hem niet om ze te kopen. Hij kende alle deurwaarders bij de voornaam. Hij was een kop groter dan de langste onder hen en de kop van de kleinste paste in zijn rechter-knuist. Geen van allen durfde hem tegemoet te treden zonder twee rijkswachters erbij. Soms kregen ze evengoed klappen, alle drie.

Zijn moeder opende geen enkele deur meer voor hem, haar benedendeur noch die boven aan de trap. Ze herkende hem aan zijn manier van bellen en het andere tumult dat hij maakte, ervan overtuigd als hij was, bij voorbaat, dat zijn moeder hem ook dit keer geen frank zou willen lenen, ‘de teef’. Hij bonkte in het midden van de nacht met zijn vuist op het houten rolluik van haar enige raam op de benedenverdieping — de kleine waskamer naast de trap. Daarna hief hij, wijdbeens in het midden van de straat, diezelfde vuist op naar een-hoog, waar hij wist dat Dikke Liza zijn vervloeking zat te beluisteren met haar ziel op haar schoot. Ze gaf geen teken van leven tot haar zoon onverrichter zake wégscheurde in weer een andere Mustang dan vorige keer, nagekeken door de helft van de wijk, die slaapdrongen uit zijn raam hing te genieten van de ophef. Alleen Liza liet zich niet zien. Elvis had een kindvrouwtje van zestien bezwangerd op de achterbank van een Mercedes cabriolet, vlak voor ze beviel was hij met haar naar hun huwelijksdienst gereden in een Mercedes Pagode. Het feest telde tien genodigden en liep toch nog uit op een vechtpartij. Toen zijn oudste dochter dertien werd, verkrachtte hij haar in haar eigen bed

en begon haar even vaak af te troeven als hij met haar moeder deed. Het meisje ging naar de politie, hij naar de gevangenis. Vanwege zijn goed gestoffeerde strafblad ineens voor drie jaar effectief. Toen hij vrijkwam, stoomde hij met een taxi naar zijn huis en zijn kroostrijk gezin, trof zijn vrouw aan met een vriendin die haar hielp in het huishouden, dwong de beide vrouwen ogenblikkelijk samen met hem het bed te delen en sloeg hen na afloop allebei bont en blauw 'uit jaloezie'. Een nieuwe aanklacht kwam er niet. De oudste dochter was naar het buitenland verhuisd. De jongere kweekte eetstoornissen, in het licht van hun nakende puberteit.

Elvis droomde van een carrière als bokser of dancing-uitbater, maar hij werkte afwisselend in de bouw en aan de dokken van Antwerpen. Niets leek hem te kunnen deren of neer te halen. Tot hij zich omdraait, op een werf bij slecht weer, en de haak van een hefkraan vol in het gezicht krijgt. Een aanslag had niet beter uitgevoerd kunnen zijn, en hij is er altijd van overtuigd gebleven dat het om een afrekening ging.

De punt van de kraanhaak boort zich in zijn mond, al zijn voorste tanden uitslaand. Op datzelfde moment begint de haak al met een noodgang te stijgen. Normaal had hij zich door Elvis' gehemelte moeten boren, doordringend tot in zijn hersens, misschien zijn hoofd zelfs openrukkend als een rijpe vrucht. Maar in een reflex grijpen de beide knuisten van Elvis de haak beet. Hij tilt zich eraan op, zo goed en zo kwaad als hij kan, aldus belettend dat zijn eigen gewicht hem de dood in trekt. Maar de haak zit onwrikbaar in zijn mond geklemd.

Als een tegenspartelende vis wordt Elvis omhooggetild, zes verdiepingen hoger neergelegd en met veel moeite bevrijd. Als hij in het ziekenhuis arriveert is hij twee liter bloed en twintig tanden kwijt. Met zijn zelfvertrouwen is het daarna nooit meer goed gekomen. Zot Lucienneke zat in haar gesticht, Elvis lag op ape-gapen in zijn hospitaal, dus wie kwam het flatje inspecteren in naam van de verzamelde erfgenamen?

FRAGMENT 8

De grens

Daar zij ginder op de hoogte lagen bestreek hun vuur de vlakte waar wij doorheen moesten, en waar wij nog eerst onze eigen prikkeldraad al kruipend op handen en voeten moesten doorknippen. Van in de gracht gezien was het een opgejaagde kudde die zich daar aan het prikkeldraad verdrong en zich de kleren van het lijf scheurde. Iemand schreeuwde dat zij zich moesten neergooien. Dat komt omdat hier g.v.d. geen enkele officier te zien is, riep een andere. En dat was waarheid. Zolang de mobilisatie duurde kondt ge geen voet scheef zetten of ze keken u met vlammeende ogen omver. Dinges en ik werden eens gestraft omdat we op wacht bij een hoop stomme graszoden in slaap vielen. Maar hier hadden we hen niet meer gezien vanaf het eerste schot, uitgezonderd dan die armzalige luitenant van de pde, doch wat betekende een luitenantje tegenover hen ginder?

Doch daar wij reeds heel de dag voedsel en munitie hadden gezocht begonnen we de streek beter te kennen dan onze ransel, we trokken in

een boog om het prikkeldraad heen en kwamen heel wat vroeger op de steenweg uit — tenminste, we zouden er vroeger zijn geweest, hadden we die grauwegeschilderde rupswagens niet gezien.

Aan de buitenkant hing een jonge snotneus van een soldaat, en vreemd genoeg, hij deed net of hij zijn vuist naar ons uitstak.

En meteen, enkele meter van ons verwijderd, daar kroop die spookluitenant van de pde uit de gracht, hij gooide zijn revolver weg en stak de handen op. En het is mogelijk dat Dinges gezegd heeft 'kom', en het is ook mogelijk dat ik het gezegd heb, maar we gooiden allebei ons geweer weg en stonden naast de luitenant. En die piepjonge soldaat in zijn zwart uniform? Hij lachte en zei, dat hij 18 jaar was en in Polen had gevochten en in Spanje. Maar Spanje... dat zou wel bluf zijn geweest. Hij haalde zijn ersatzsigaretten boven en bood ons een aan. Hij zei dat we immer weiter moesten gaan, en stak zijn arm uit in de richting van de steenweg. Zijn vuist was nog altijd gekneld, ik keek er naar en het was niet te verwonderen dat hij die naar ons had uitgestoken, er zat een kleine revolver in weggeborgen.

Later vroeg Dinges me: hebt ge dit gezien en hebt ge dat gezien, maar ik geloof dat ik met de ogen toe heb gelopen, want ik kon niet meer kijken naar al die paarden en mensen en kinderen en soldaten, die daar lagen temidden hun eigen stank. En hadden ze ons als kinderen verteld, dat de weg naar de hel een weg des duisternis is, nu herkende ik dadelijk die weg. Weet ge waar we hier ergens zijn? zei Dinges.

Ik keek en zag alleen maar een vlakte met steenslag. Hier stond eergisteren nog dat café waar ze die mooie pickup hadden, zei hij.

En hier was de bakkerij en hier hadden ze die drie felle dochters.

Het was het dorp Veldtwezelt geweest eergisteren, en nu was het niets meer. Een der drie dochters, de jongste en volgens mij de mooiste, lag met... maar dat wil ik liefst zo vlug mogelijk vergeten. En op de drempel van het café-geweest lagen twee Duitsers. Net of ze zich een stuk in hun vijs hebben gedronken, zei Dinges, maar ik kon er niet mee lachen. We volgden de steenweg, naar de grens toe waar een paal stond en waar achter die paal een ander land lag en ander volk leefde. Er kwam een boer naar buiten met een emmer water en hij zei, als we dorst hadden dat we konden drinken. Ik keek naar die boer en ge zult er mee lachen, hij leek op Stijn Streuvels.

En dat die boer net Stijn Streuvels was? Ge denkt nu misschien dat ik wil zeggen, dat de mensen uit Duitsland net de mensen uit België konden geweest zijn, maar dat is niet zo — hij leek er op, en meer niet. En of de mensen er net dezelfde waren weet ik tóch niet, we zagen er niets dan stukken weide met prikkeldraad omheen, en dikke vrouwen die van ver naar ons kwamen kijken als we naakt stonden om te laten zien of we geen luizen hadden.

En verder zagen we s.s.-officieren die niets deden dan tellen en tellen en nog eens tellen, en verder hadden we honger, en verder KREGEN we luizen maar toen moesten we ons niet meer laten zien.

Na de workshop

OPDRACHT ÉÉN

Kies een schrijver of twee!

1. Je bestudeerde één schrijver tijdens de workshop. Lees één tekst van die schrijver (uit de tekstfragmenten die je tijdens de voorbereiding gebruikte) en beantwoord de vraag/vragen.
2. Kies dan een andere schrijver en beantwoord de vragen bij één fragment van zijn hand.

Één.één Vragen bij alle auteurs

Hoe wordt het centrale personage getypeerd? Welk vertelstandpunt wordt gebruikt? Effect? Welk maatschappijbeeld spreekt uit het fragment? (Hoe leven de mensen? Wat doen ze? Wat denken ze?...)

Één.twee Vragen bij Elsschot

Fragment 1 (Tsjip):

Is de ik-figuur een echte katholiek? Ja/nee? Bewijs met verwijzing naar de tekst.

Fragment 5 (*Het dwaallicht*):

Typeer de ik-figuur in een viertal zinnen (met verwijzing naar de tekst)

Welke houding neemt de IK aan tegenover de vreemdelingen?

Één.drie Vragen bij Boon

Fragment 3 (*De Kapellekensbaan*):

Verduidelijk de structuur van het werk: over welke twee 'boeken' gaat het? En welke personages spelen per boek een rol? Wie is het gij-personage? Welk effect heeft dat op jou als lezer? Het boek gaat niet echt over iets nieuws. Toch vindt gij-boontje het belangrijk om deze roman te schrijven: welke reden geeft hij hiervoor op?

Fragment 8 (*Mijn kleine oorlog*)

Twee lettertypes: welke verklaring kan je daarvoor geven?

Welke verhouding is er tussen die twee fragmenten (die in het werk op dezelfde pagina staan)? Wie is Dinges, denk je?

Algemeen: Boons literair werk werd aanvankelijk door bepaalde kringen niet geapprecieerd: waarom, denk je? 'Wat heeft het allemaal voor zin?': kan je die citaten verduidelijken vanuit al wat je over en van Boon zag en las?

Één.vier Vragen bij Lanoye

Fragment 2 (*Kartonnen dozen*)

Waarom gebruikt de schrijver P en Z in plaats van volledige namen?

In de eerste alinea staat al te lezen waarover het verhaal zal handelen: geef aan met citaten (onderwerp en tijdsspanne).

Fragment 7 (*Sprakeloos*)

Liza en haar 'kroost' worden getypeerd: welk soort mensen zijn het?

Waarom merk je dat? Personele of auctoriële verteller? Bewijs.

OPDRACHT TWEE

Welke taal spreekt die man?

Stijl/taal

Van twee schrijvers (je kiest ze zelf) onderzoek je in detail de taal/stijl

Termen om je te helpen.....

- Woordkeuze (Algemeen Nederlands/ Regionaal taalgebruik/Nieuwe woorden/ Beeldspraak/ ...)
- Vervoeging (tegenwoordige of verleden tijd?..)
- Gebruik van leestekens
- Gemiddelde lengte van de zinnen/ (on-)afgewerkte zinnen/..

Elsschot:

Geef drie kenmerken van de taal die Elsschot hanteert met telkens een voorbeeld.

Boon:

'chaotisch, caleidoscoop, momentopnames' zijn termen die passen voor het werk van Boon. Zie je dat in de stijl? Bewijs.

'Die taal is mijn taal, dat is de taal van het volk zelf' zei Boon: bewijs dat de taal die van het volk is.

Geef drie kenmerken van de stijl van Boon. Geef telkens een voorbeeld.

Lanoye:

Geef drie kenmerken van de stijl van Lanoye. Geef telkens een voorbeeld.

OPDRACHT DRIE

Synthese – Ik hou van je?

Op welke manier zijn de drie schrijvers vergelijkbaar als je alles wat je over hen leerde nog eens bekijkt? Hoe verschillend zijn ze?

(Grote) conclusie: van welke schrijver hou je nu het meest? Motiveer in max. vijf zinnen.

*Wat kunnen wij
voor u doen?*

Letterenhuis
Minderbroedersstraat 22
2000 Antwerpen
letterenhuis@stad.antwerpen.be
www.letterenhuis.be